

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

Rīgā

08.11.2025. Nr. 6-1/833

Labklājības ministrijai
lm@lm.gov.lv

Par valsts sociālā nodrošinājuma pabalstu personām, kas zaudējušas apgādnieku

Tiesībsarga birojā ir saņemts [personas A], turpmāk tekstā – “iesniedzējs”, iesniegums, kurā ir norādīts uz nevienlīdzīgu situāciju saistībā ar vecuma kritēriju (nosacījumu), izmaksājot apgādnieka zaudējuma pensiju, pretstatā gadījumiem, kad personai tiek izmaksāts valsts sociālā nodrošinājuma pabalsts. Iesniedzējs ar minēto jautājumu ir vērsies arī Labklājības ministrijā.

Izskaidrojot situāciju, vēršam uzmanību uz šādu tiesisko regulējumu:

Likuma “Par valsts pensijām” 18. pantā ir noteikts:

“(1) Tiesības uz apgādnieka zaudējuma pensiju, ja apgādnieks ir bijis apdrošinātā persona, saskaņā ar šo likumu ir viņa ģimenes locekļiem neatkarīgi no apgādnieka nāves cēloņa, izņemot šā panta otrajā daļā minēto gadījumu.

(2) Ja apgādnieka nāves cēlonis ir nelaimes gadījums darbā vai arodslimība, atlīdzību par apgādnieka zaudējumu piešķir un izmaksā saskaņā ar likumu “Par obligāto sociālo apdrošināšanu pret nelaimes gadījumiem darbā vai arodslimībām”. “

Tā paša likuma 19. pantā ir paredzēts:

“(1) Tiesības uz apgādnieka zaudējuma pensiju ir darba nespējīgiem mirušā apgādnieka ģimenes locekļiem, kas bijuši viņa apgādībā (20.pants). Mirušā bērniem apgādnieka zaudējuma pensiju piešķir neatkarīgi no tā, vai viņi ir bijuši mirušā apgādībā.

(2) Par darba nespējīgiem ģimenes locekļiem uzskatāmi:

1) bērni, kas ir jaunāki par 18 gadiem, kā arī bērni neatkarīgi no vecuma, ja viņi kļuvuši par invalīdiem pirms 18 gadu vecuma sasniegšanas;

[..]

(4) Par darba nespējīgiem ģimenes locekļiem uzskatāmas arī šā panta otrajā un trešajā daļā norādītās **personas, kuras nav sasniegušas 24 gadu vecumu, ja tās laikā, kad iestājusies apgādnieka nāve, vai vēlāk mācās vai studē vispārējās, profesionālās izglītības iestādēs, koledžās vai augstskolās pilna laika klātienē, izņemot laiku, kad persona ir pārtraukusi studijas.**

Savukārt Valsts sociālo pabalstu likuma 13. pantā ir noteikts:

“(1) **Valsts sociālā nodrošinājuma pabalstu** nosaka procentuālā apmērā, noapaļotu līdz veseliem euro, no Centrālās statistikas pārvaldes tīmekļvietnē publicētās minimālo ienākumu mediānas uz vienu ekvivalento patērētāju mēnesī (turpmāk — ienākumu mediāna), un to **piešķir personai, kurai nav tiesību saņemt valsts pensiju** (izņemot apgādnieka zaudējuma pensiju personai ar invaliditāti) vai apdrošināšanas atlīdzību sakarā ar nelaimes gadījumu darbā vai arodslimību, ja persona:

[..]

3) nav sasniegusi pilngadību, ir zaudējusi vienu vai abus apgādniekus un nav stājusies laulībā. Šajā gadījumā valsts sociālā nodrošinājuma **pabalstu piešķir līdz pilngadības sasniegšanai. Pabalsta izmaksu turpina, ja šajā punktā minētā persona pēc pilngadības sasniegšanas mācās vispārējās izglītības vai profesionālās izglītības iestādē un nav vecāka par 20 gadiem vai studē augstskolā dienas nodaļā (pilna laika klātienē) un nav vecāka par 24 gadiem.**”

No iepriekš minētā tiesiskā regulējuma izriet, ka personas, kas ir zaudējušas apgādnieku, kurš ir bijis apdrošinātā persona ar likumā noteiktu stāžu, saņem apgādnieka zaudējuma pensiju, turpmāk tekstā – “Pensijas saņēmēji”, savukārt personas, kurām nav tiesību saņemt apgādnieka zaudējuma pensiju, saņem valsts sociālā nodrošinājuma pabalstu, turpmāk tekstā – “Pabalsta saņēmēji”.

Pensijas saņēmējiem un Pabalsta saņēmējiem tiesiskajā regulējumā ir noteikts atšķirīgs vecums, līdz kuram tiek turpināta izmaksa, ja persona mācās vispārējās izglītības vai profesionālās izglītības iestādē. Pensijas saņēmējiem apgādnieka zaudējuma pensiju šajā gadījumā, tāpat kā, mācoties augstākās izglītības iestādēs, turpina maksāt līdz 24 gadu vecumam, savukārt Pabalsta saņēmējiem – līdz 20 gadu vecumam.

Šāds vecuma ierobežojums Pabalsta saņēmējiem tiek skaidrots ar to, ka 20 gadu vecums ir noteikts kā vecuma limits, līdz kuram jaunieši mācās vispārīzglītojošā vai profesionālajā izglītībā (pamatskola, vidusskola, tehnikums) ¹. Tomēr, ņemot vērā to, ka dažādu apstākļu dēļ (tostarp - atšķirīgs pamatzglītības apguves uzsākšanas laiks vai atkārtots mācību gads tajā pašā klasē), praksē ir iespējams, ka Pabalstu saņēmēji, it īpaši jaunieši, kas iegūst profesionālo izglītību, mācības nepagūst pabeigt līdz 20 gadu vecumam un tādējādi līdz mācību pabeigšanai paliek bez finansiāla atbalsta, ir uzskatāms, ka pret Pabalsta saņēmējiem tiek pieļauta atšķirīga attieksme.

Vērtējot šo tiesisko regulējumu no Satversmes 91. panta viedokļa, jāņem vērā, ka tas nosaka, ka visi cilvēki ir vienlīdzīgi likuma un tiesas priekšā, un cilvēka tiesības tiek īstenotas bez jebkādas diskriminācijas. Satversmes 91. pants prasa vienādu izturēšanos pret personām, kuras atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos.

Ņemot vērā to, ka abas personu grupas – Pensiju saņēmēji un Pabalstu saņēmēji – ir personas, kas ir zaudējušas apgādnieku un līdz ar to nonākušas sociāli mazaizsargātā situācijā, ir uzskatāms, ka tās atrodas savstarpēji salīdzināmos apstākļos. Šajā gadījumā nav saskatāms arī objektīvs pamats pieļautajai atšķirīgajai attieksmei pret abām personu grupām saistībā ar vecuma kritēriju pabalsta saņemšanai.

Savukārt Satversmes 109. panta tvērumā ietilpstošās tiesības uz sociālo nodrošinājumu ir viens no sociāli atbildīgas valsts principa satura elementiem. Šo tiesību mērķis ir, cik vien tas iespējams, nodrošināt sociālo taisnīgumu un kalpot tam, lai ikvienam būtu iespēja dzīvot tādu dzīvi, kas atbilst cilvēka cieņai. Satversmes 109.pants garantē iedzīvotājiem tiesības uz stabilu un prognozējamu, kā arī efektīvu, taisnīgu un ilgtspējīgu sociālo nodrošinājumu (sk. Satversmes tiesas 2020. gada 25. jūnija sprieduma lietā Nr.2019-24-03 17.2. punktu).

¹ Labklājības ministrijas 21.10.2025. atbilde uz Iesniedzēja e-jautājumu Nr. 523

Pamatojoties uz iepriekšminēto, aicinām Labklājības ministriju izvērtēt attiecīgo atšķirīgo attieksmi, kas ir pieļauta tiesiskajā regulējumā, un apsvērt nepieciešamību noteikt Pabalstu saņēmējiem tādus pašus nosacījumus attiecībā uz vecumu, līdz kuram tiek saņemts valsts sociālā nodrošinājuma pabalsts, kāds tas ir Pensijas saņēmēju gadījumā, un kā par sociālās aizsardzības politiku atbildīgajai ministrijai rosināt attiecīgus grozījumus tiesību aktos.

Lūdzam informēt tiesībsardzi par ministrijas viedokli šajā jautājumā **līdz šā gada 15. decembrim.**

Ar cieņu

tiesībsardzes pilnvarojumā

Sociālo, ekonomisko un kultūras tiesību nodaļas vadītāja

Ineta Rezevska